

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA ELIMU YA SEKONDARI KIDATO CHA PILI
021 KISWAHILI

Muda: Saa 2:30

MAJIBU

Jumatatu, 16 Novemba 2015 asubuhi

Maelekezo

- 1. Karatasi hii ina sehemu A, B, C, D na E.**
- 2. Jibu maswali yote .**
- 3. Majibu yote yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.**
- 4. Majibu yote yaandikwe kwa kalamu yenye wino wa bluu au mweusi.**
- 5. Vifaa vyote vya mawasiliano haviruhusiwi katika chumba cha mtihani.**
- 6. Andika Namba yako ya Mtihani katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia**

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (Alama 15)

UFAHAMU

1. Soma kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali yanayofuata:

Wakati wa ukoloni mabepari wa Kijerumani walianzisha kilimo cha pamba huko Kusini mwa Tanzania. Waliwalazimisha Wamatumbi kufanya kazi katika mashamba yao. Pamba iliyopatikana ilipelekwa Ujerumani. Kama anavyosema kibarua mmoja aliyeteswa na mabepari hao, "Wakati wa kilimo kulikuwa na dhiki sana. Sisi vibarua tuliokamatwa tulikaa mstari wa mbele, tukilima. Nyuma yetu kulikuwa na **mnyapara**, kazi yake kutupiga kwa **mijeledi**. Nyuma ya mnyapara alikuwepo jumbe, na kila jumbe alisimama nyuma ya watu hamsini. Na nyuma ya majumbe alisimama Bwana Kinoo mwenyewe. Lo! Hapo shuhudia kifo."

Mjerumani alipofika nchini akaamrisha Wamatumbi kulipa kodi. Watu walimjibu, "Hudai kitu. Hatuna deni kwako. Ikiwa wewe mgeni unataka kukaa nchi hii basi ni lazima wewe utuombe sisi. Na sisi tutakuambia utoe **sadaka** kwa Miungu wetu. Wewe utatoa chochote na sisi tutaifanyia karamu Miungu kwa niaba yako; tutakupa ardhi na wewe utakuwa na mahali pa kukaa. Lakini siyo sisi wenyeji tukupe wewe sadaka. Hilo haliwezekani hata kidogo."

Juu ya dhiki zote walizopata yaani dhiki ya njaa, dhiki ya maonevu, dhiki ya kulimishwa na kupigwa, watu **walistahimili** wakavumilia kwa sababu hawakuweza kupigana, kwani hawakuwa na umoja. Vilevile walijua kuwa nguvu ya Mjerumani ilikuwa kubwa. Wakangoja.

Katika mwaka wa 1904 akaja **mtume**, jina lake Kinjeketile. Karibu na kwao Ngarambe kulikuwa na bwawa la maji kaitika kijito cha Mto Rufiji. Kinjeketile alipandwa na pepo aitwaye Hongo, aliyekuwa akikaa katika bwawa hilo.

Kinjeketile aliwafundisha Waafirka maana ya umoja, akawapa moyo kwa nguvu ya maji. Waafrika wakawa na umoja na nguvu. Watu wengi waliosikia jina lake walikuja kumuunga mkono.

Maswali:

(a) Andika kichwa cha habari kinachofaa kwa habari uliyosoma kisichozidi maneno matano.

- Utesaji wa Wamatumbi na Mabepari

(b) Eleza wazo kuu linalojitokeza katika habari uliyoisoma.

- Wazo kuu linalojitokeza ni mateso waliyopata Wamatumbi kutoka kwa mabepari wa Kijerumani, ambapo walilazimishwa kufanya kazi kwenye mashamba ya pamba huku wakikumbana na dhiki na ukatili mkubwa.

(c) Ni mambo gani yanayothibitisha kwamba ni kweli Wamatumbi waliteswa? Taja mambo matatu.

(i) Walilazimishwa kufanya kazi kwenye mashamba ya pamba.

(ii) Walikuwa wanapigwa kwa mijeledi.

- (iii) Walikuwa wanateswa na mnyapara na majumbe walikuwa wakisimamia mateso hayo.
- (d) Toa maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika kifungu cha habari ulichosoma.
 - (i) Mnyapara – Mtu anayefanya kazi ya kuwatia watu adabu kwa kutumia nguvu (kama kuwapiga).
 - (ii) Mijelezi – Vitu vya kupiga, kama fimbo, vilivyotumika kuadhibu Wamatumbi.
 - (iii) Walistahimili – Walivumilia au wakaweza kuhimili mateso na dhiki wakiwa na subira.
 - (iv) Sadaka – Kitu kilichotolewa kwa ajili ya kuheshimu au kuomba kibali kutoka kwa miungu.
 - (v) Mtume – Kiongozi wa kiroho au mjumbe ambaye alileta ujumbe wa mungu au wa kifasihi.
- (e) Ni mambo gani mawili unayojifunza kutokana na habari hii?
 - (i) Umoja na mshikamano ni muhimu katika kupambana na mateso.
 - (ii) Wamatumbi walikubaliana kuwa nguvu ya Mjerumani ilikuwa kubwa, lakini walistahimili mateso kwa sababu hawakuwa na umoja.
- (f) Fupisha aya ya kwanza hadi ya tatu kwa maneno yasiyozidi 40.
 - Mabepari wa Kijerumani walianzisha kilimo cha pamba Kusini mwa Tanzania na kuwafanya Wamatumbi kufanya kazi kwa nguvu, huku wakiteswa kwa mijeledi na kudhumiwa. Walilazimishwa kulipa kodi na walikataa, wakisema Wajerumani ni wageni na lazima waombe sadaka kwa miungu.

SEHEMU B (Alama 15)

UTUMIZI WA LUGHA NA USAHIHI WA MAANDISHI

- 2. (a) Kwa kauli zifuatazo andika KWELI kwa kauli iliyo sahihi au SIO KWELI kwa kauli isiyo sahihi.
 - (i) Kazi ya fasihi ni moja tu na ni ile ya kuelimisha jamii. **SIO KWELI**
 - (ii) Kiunganishi ni neno ambalo huunganisha dhana mbili tu. **SIO KWELI**
 - (iii) Elekeza, shikilia, shikamana, maelekezo, mshikamano, tolewa, nitakutolea, ondokeni ni maneno yaliyoundwa kutokana na mnyumbuliko. **KWELI**
 - (iv) Methali ni usemi wenye pande mbili. **KWELI**
 - (v) Kitendawili ni aina ya fumbo lisilotumia lugha ya picha lakini hudai jibu. **SIO KWELI**
- (b) Andika tungo zifuatazo kwa usahihi:
 - (i) Mwalimu mkuu amewakilisha mada katika mkutano.
Mwalimu mkuu amewasilisha mada katika mkutano
 - (ii) Nilikwenda mjini nikamkutana Maria.
Nilienda mjini nikakutana na Maria.
 - (iii) Habarini zenu mabibi na mabwana.
Habari zenu mabibi na mabwana
 - (iv) Kila siku nafanyaga kazi.
Kila siku huwa nafanya kazi.
 - (v) Kwa kuwa sina gari nitakwenda na miguu.
Kwa kuwa sina gari nitaenda kwa miguu

(c) Andika mifano ya kauli zinazoonesha muktadha wa rejesta zifuatazo:

- (i) Hotelini – “nani wali mbuzi?”
- (ii) Mahakamani – “Jaji alisoma hukumu mahakamani leo.”
- (iii) Dukani – “mchele kilo moja buku.”
- (iv) Darasani – “naomba mfanye maswali yote.”
- (v) Hospitalini – “tumia panado moja mara tano.”

SEHEMU C (Alama 15)

SARUFI

3. (a) Nyumbua maneno yafuatayo na kuunda maneno manne kwa kila neno.

- (i) Angalia – Angalia, Angali, Aliangalia, Kuangalia
- (ii) Chukua – Chukua, Chukuliwa, Kuchukua, Kichukua
- (iii) Oga – Oga, Ogee, Kuoga, Ogi
- (iv) Kata – Kata, Katwa, Kukata, Katakata
- (v) Omba – Omba, Ombaomba, Kuomba, Ombi

(b) Tumia maneno yafuatayo kama nomino na utunge sentensi moja kwa kila neno:

- (i) Starehe – Alienda kwa starehe baada ya kazi ngumu.
- (ii) Ukweli – Ukweli ulifichuliwa mbele ya jopo la mahakama.
- (iii) Utaalamu – Daktari alionyesha utaalamu katika upasuaji.
- (iv) Umoja – Umoja wa wananchi ndio ulileta mafanikio.
- (v) Uzembe – Uzembe wa mwanafunzi ulisababisha alale mtihani.
- (vi) Ukarimu – Ukarimu wake ulimfanya kuwa maarufu.
- (vii) Ushujaa – Alionyeshwa ushujaa katika vita.
- (viii) Upweke – Aliishi kwa upweke baada ya kifo cha mkewe.
- (ix) Upendo – Upendo kati ya wazazi ni muhimu katika familia.
- (x) Furaha – Furaha ya kuzaliwa mtoto ni isiyoweza kuelezeka.

(c) Kitenzi kikuu huweza kutumika sambamba na kitenzi kingine kukamilisha sentensi. Katika sentensi zifuatazo bainisha vitenzi vilivyotumika. Sentensi ya kwanza ni mfano:

- (i) Aliyekuja atasafiri kesho. (Aliyekuja, atasafiri)
- (ii) Mgeni wangu amekwisha kuwasili. (amekwisha, kuwasili)
- (iii) Amina hakuataka kumuudhi. (hakuataka, kumuudhi)
- (iv) Mafundi wangali wanashona viatu. (wangali, wanashona)
- (v) Wataendelea kumsubiri hadi kesho. (wataendelea, kumsubiri)
- (vi) Gari lilikuwa limeharibikia mlimani Kitonga. (lilikuwa, limeharibikia)

SEHEMU D (Alama 40)
FASIHI SIMULIZI

4. (a) Eleza kwa kifupi maana ya dhana zifuatazo:

- (i) Shairi - Ni aina ya fasihi simulizi inayotumika kuwasilisha mawazo, hisia, au ujumbe kwa njia ya kifasihi na kisanaa kwa kutumia vipengele kama vina, mizani, na mitindo.
- (ii) Vichekesho - Ni aina ya fasihi inayojumuisha hadithi au matukio yanayochukua muktadha wa vichekesho ili kuamsha kicheko na burudani kwa wasikilizaji au wasomaji.
- (iii) Ngonjera - Ni aina ya fasihi inayohusisha majigambo au mivutano kati ya wahusika, kwa kawaida hutumika kuonyesha hali ya kipevu au kujifunza kwa jamii fulani.
- (iv) Visasili - Ni hadithi fupi zinazozungumzia matukio halisi au ya kubuni yaliyohusiana na maisha ya kila siku, huku zikitumika kama funzo kwa jamii.
- (v) Mapingiti - Ni methali au misemo inayotumika katika fasihi au katika maisha ya kila siku kutoa mafunzo kuhusu tabia na mwenendo wa watu katika jamii.

(b) Jaza nafasi iliyoachwa wazi kukamilisha methali zifuatazo:

- (i) Samaki mkunje **angali mbichi**.
- (ii) **shibe mwana malevya**, Njaa mwana malegeza.
- (iii) Chombo chenye ncha kali hutanda na kuyeyuka.
- (iv) Ajidhaniaye kasimama **ajiangalie asije kuanguka**.
- (v) **Bahati ya mwenzio**, usiilalie mlango wazi.

(c) Soma shairi lifuatalo kisha jibu maswali yanayofuata:

Mwanafunzi ikibali, mbele ya wako mwalimu.
Katika siku si mbali, utakuwa aalimu.
Kijitia baradhuli, baadaye ulaumu,
Mbele ya wako mwalimu, mwanafunzi ikibali.

Usijifanye kiburi, kujifanya chakaramu.
Hiyo wanaita shari, ndani yake ina sumu,
Hivi hauna habari, heshima kitu adimu,
Mbele ya wako mwalimu, mwanafunzi ikibali.

Katika hii sayari, namba moja ni elimu,
Usiipate sufuri, kisha hapo ulaumu,
Maisha haya safari, mwana ujenge timamu,
Mbele ya wako mwalimu, mwanafunzi ikibali.

Ni walezi mashuhuri, hivyo wana umuhimu,
Wameishika nambari kutokana na kalamu,
Usimwendeshe chuchuri, uidumishe nidhamu,

Mbele ya wako mwalimu, mwanafunzi ikibali.

Mwalimu baba na mama, hilo wazi ufahamu
Hivyo tazama ndarama, zisisababishe ghamu,
Neno hili la zama, shika nakupa jukumu,
Mbele ya wako mwalimu, mwanafunzi ikibali.

Sitapenda kukuchosha, kwa mengi kukushutumu,
Nakutakia maisha, ya shule yenye utamu,
Ili upate bashasha, na mema kutakadamu,
Mbele ya wako mwalimu, mwanafunzi ikibali.

(i) Mtunzi wa shairi hili anatoa ujumbe gani?

- Ujumbe wa shairi hili ni kuhusu umuhimu wa mwanafunzi kumheshimu mwalimu, kuzingatia elimu, na kuachana na tabia za kiburi, ujinga, na uvivu katika juhudi za kujifunza.

(ii) Ni mambo gani matatu ambayo mwanafunzi unatakiwa kuyaepuka kama yalivyoelezwa katika shairi ulilosoma?

- Mwanafunzi anatakiwa kuyaepuka:

- Kujifanya mwenye kiburi.
- Kufanya kazi kwa uzembe na kulaumu baadaye.
- Kutokuheshimu mwalimu na udhalilishaji wa nidhamu.

(iii) Bainisha kituo bahari katika shairi ulilosoma.

- Kituo bahari katika shairi hili ni mstari wa mwisho wa kila beti, "Mbele ya wako mwalimu, mwanafunzi ikibali"

(iv) Bainisha vina vya kati na vya mwisho vya shairi ulilosoma.

- Vina vya kati ni vile vinavyorudiwa katikati ya kila mstari kama "li, ri,sha"

- Vina vya mwisho ni vile vinavyomaliza kila mstari, kama "mu,"

(v) Mshairi ana maana gani anaposema, "Neno hili ni la zama, shika nakupa jukumu."

- Mshairi anamaanisha kuwa elimu ni kitu cha maana na cha kudumu, na kwamba mwanafunzi anapaswa kuchukua jukumu la kuitafuta na kuiheshimu kwa bidii.

(vi) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika shairi ulilosoma:

- Ikibali - Kumheshimu au kutii.
- Baradhuli - Tabia za kujiona mkubwa au mjuaji kupita wengine.
- Kutakadamu - Kutaka au kuhitaji.
- Chuchuri - Tabia za kishetani au za ovyo.
- Bashasha - Furaha, nishati au hali ya kupendeza.

SEHEMU E (Alama 15)
BARUA

5. Unatarajia kwenda kumtembelea shangazi yako aitwaye Nakijwa aishiye Ikwiriri Rufiji. Andika barua kwa shangazi kumjulisha makusudio yako. Jina lako liwe Jaja Okwi, Shule ya Sekondari Ndorwe, S.L.P 1534, Kilomeni, Mwanga.

BARUA

Jaja Okwi
Shule ya Sekondari Ndorwe
S.L.P 1534, Kilomeni
Mwanga
20 Desemba, 2024

Ndugu Shangazi,

Salamu za upendo kutoka kwangu. Natumai uko salama na afya yako ni njema. Mimi ni Jaja Okwi kutoka Shule ya Sekondari Ndorwe, na ningependa kukujulisha kwamba natarajia kufika Ikwiriri, Rufiji, mwishoni mwa mwezi huu. Lengo langu ni kukutembelea na kuonana nawe ili tuzungumze kuhusu mambo mbalimbali, hasa familia na masuala mengine muhimu.

Ningependa kujua kama kuna jambo lolote ambalo unahitaji nipange kabla ya kuja, ili iwe rahisi kwetu kuungana. Natumaini kwamba tutakuwa na muda mzuri pamoja.

Napenda kukushukuru kwa upendo na msaada wako kila mara. Natarajia kukuona hivi karibuni.

Kwa heri na salamu nyingi,
Jaja Okwi